

govorili na to vprašanje v priliki, ki jo hočemo vzeti iz obsežka vidovega. Rekli smo, da nam okó kaže svet perspektivno; od kodi pa vemo, da svet ni perspektiven? Ako gledamo po dolgi ulici, vidijo se nam blizo stoječe hiše velike, daljne pa majhne, zraven nas je ulica široka; čem dalje doli, tem ožja se nam vidi, in če je dovelj dolga, se cela ulica zmanjša v drobno piko. Če ne bi mogli po ulici doli do unega konca iti, bi res verjeli, da je ulica taka, kakor jo vidimo. Pa mi gremo na uni konec ulice in se nazaj ozremo — in zdaj je stvar ravno narobe. Kar je bilo poprej nizko, je zdaj visoko; kar je bilo ozko, je zdaj široko. Obe mnenji o eni in isti stvari ste ravno protivni; obe tedaj ne morete biti resnični, marveč morate obe krivi biti, saj ni nikakoršnega vzroka, zakaj da bi eno resnično in drugo krivo bilo. Se vé, da bi moglo od vsacega pol biti resničnega, samo vedeli bi potem sopet ne, ktera polovica da je resnična. Ako bi ulico merili na več krajih, tudi ne bi zadobili prave gotovosti, ker mera tudi menja velikost po daljavi od naših očí. Pa še celó ena in ista stvar se nam more večja ali manja videti, če tudi daljave od naših očí nič ne menja, kar nam kaže izhajajoči mesec. Ako ga gledamo skoz kratko cev, se nam manji vidi, kakor pa s prostimi očmi. Tù smo tedaj v tacih dvombah, ki jih čut sam odpraviti ne more, ker bi sicer sam v svoji pravdi sodnik bil; marveč tukaj red naredí naš duh, naš um. Um si more misliti prostor, kterege vendar ne vidimo, ne slišimo, ne vohamo, ne kušamo in ne tipamo. Um zedini to misel o prostoru z vsemi mnenji, ki smo jih o zunanjem svetu zadobili po čutilih, in tako poravná on vse stvari, ki nas obdajajo po geometrijskih postavah. S pomočjo uma zadobimo tedaj o svetu prave misli, ki so neodvisne od enostranskih iz čutov izvirajočih.

Tako nas tudi tukaj kakor vselej ena sama misel ne pripelje do resnice, ampak pridemo do nje le, ako vse svoje misli o kaki stvari zedinimo. Vsaka posebej je mnogokrat kriva; če pa drugo z drugo popravljamo, in če jih med sabo primerjamo in če dodamo še spoznanja, ki so od čutov neodvisna lastnina našega duha, pridemo o svetu do misli, ki imajo v sebi vse resnice o njem, kolikor le jih človek tù na zemlji doseči more.

Zgodovinske stvari.

Poglejmo enmalo starodavno historično pravo Magjarov.

Na gornjem Ogerskem je kakih 2,753.000 Slovencev, med kterimi je okoli 50.000 naših najbližnjih bratov, drugi so si s Čehi bolj v rodu. Slovenci na Ogerskem so bili menda nekdanj najprvi med slovenskimi narodi, pa so tudi bili potlej najprvi med magjarskimi stiskami v temoto pokopani.

Čez tisoč let je, pravi „Cygodnik Cieszynski“, od kar so se Sloveni ptujih preselovavnih in bojovavnih narodov osvobodili; prvi pa izmed Slovencev bili so Slovenci (Slovaki), ali kakor so se tedaj imenovali, Vélíko-Moravanje, ker se je tudi Moravija k njim prištevala. Le-ti tedaj so sebe in druge Slovence osvobodili družih neprijateljskih narodov. Slavin in močen njih kralj je bil Svatopluk, kteri si je izprosil od grškega cesarja dva aposteljna krščanstva: Cirila in Metoda, ter sprejel krščansko vero in jo razširjal med Sloveni. Ciril (Konstantin) je sv. pismo poslovenil za svoja ljudstva, in s tem se je pričelo, ali morebiti bolj prav reči: je novo življenje dobilo slovensko slovstvo. Ciril, veren in zvest očetu vsega krščanstva, je poslovenjeno sveto pismo rimskemu papežu Joanu VIII. dal presoditi in potrditi. Tako imenitno je bilo to delo,

in tako zvesto dodelano, da je od sv. očeta doseglo svitlo pohvalo („Literas slovinicas jure laudamus“) in pri tej priložnosti je bil Metod postavljen za vélicege škofa na Panonskem in Moravskem.

Slovenski kralj Svatopluk (Svatopolk) je imel v Nitri svoj sedež, in pod njegovo dobro vladó so bili tudi Čehi, Šlezanje, del Poljskega, Ruskega, in drugi kraji. Nemški kralj Arnulf je bil Svatoplukovo srečno vladanje skalil; ker pa ni mogel Svatopluka zmagati v boji, zato je poklical azijatiške Magjare znad črnega morja zoper njega. Magjari, ljudstvo iz tatarskega kolena ali stebila, še vsi divji in grozoviti, prideró na Ogersko, razderó Svatoplukovo kraljestvo, zberó Ogre okoli sebe, in pahnejo narod slovenski v sužnost (nievolništvo). Od ondó izhaja, da je na Ogerskem Magjar gospodar bil, slovenski ljud pa njegov podložnik, ki se je mogel pred njim v gore umakniti in živí ondi v veliki stiski.

Je li to prvo zgodovinsko pravo Magjarov?! Ako je to pravo (Recht) bilo, tedaj vprašamo le: kaj pa je sila? Iz te črtice pa se tudi vidi, zakaj da so Magjari tako hvaležni Velikonemcem, in zakaj se tako radi vstopajo na njihovo stran; saj je nemški kralj Arnulf bil, ki je Magjare poklical iz Azije v Evropo in jim tù prvi pomagal do veljave.

Ako tedaj človek prebira stare listine, pa vidi, kako se je to in uno godilo, res ne vé, kako bi krstil starodavna historična prava!

Temu dodajamo nekoliko vrstic, ki so jih pisale „Tiroler Stimmen“ rekši: „Ako se avtonomno pravo Ogerskega ne sme zaničevati, kadar se hoče vstvariti stanovito delo politične svobode, tedaj ne razumemo, kako da bi zunaj Ogerskega ne smelo nobeno drugo avtonomno pravo biti? Ako pravo Ogerskega krepčá celoto (Avstrijo), tedaj ne vidimo, kako bi pravo tudi družih dežel ravno to celoto razdiralo? Pravica je povsod pravica, svoboda povsod svoboda, kako bi tedaj naša pravica svobodo zatirala?“

Kdaj začne izhajati slovensko-nemški slovár? *)

(Dalje.)

Kaj bi se tedaj imelo narediti iz nabranega in še nabiranega zaklada? Menim, da narod smé od tacega, s trdom naših prvih jezikoslovnih močí podpiranega, z novci pokojnega mecena tako bogato preskrbljenega dela zahtevati vsaj to, da bode otórej, kakor so bili drugih slovanskih narečij izvrstnejši slovarji, kteri so ob trdu in skrbi posameznih učenjakov na dan prišli v prvej polovici tega stoletja, na pr. Lindetov poljski, Jungmannov češki, — menj se mu ne more, ne smé podati, ker sam Bog vé, ali kdaj zopet utegne tako narodno delo dobiti toliko novčne podpore ali ne! Da bi se naše delo po notranjej vrednosti vsaj le senčno približevalo Schmellerjevemu bavarskemu slovarju, pisanemu z veliko učenostjo, redko bistroumnostjo, neupehanim mnogoletnim trdom in tenko vestjo, tega niti ne govorim, in še menj o Grimmovem novovisokonemškem slovarju, ker vém, koliko v denšnjih, čisto pokvarjenih časih, posebno pri nas, podpirajo in čislajo učenost in pravo duševno delo, kakoršno si koli bodi, a kako se šopiri ter povsod glavo po konci nosi puhla polovičnost in nevednost; pa toliko se vendar mora storiti, da naša knjiga, stoječa nad vsakdanjim, pri nas tako navadnim rokodelskim diletantismom, vestno objame, kar je največ mogoče vse, kolikor je v novejši slovenščini dobrega blaga, a to ne

*) V zadnjih „Novicah“ na 371. strani v 8. vrsti od zdolaj beri: od začetka 1850. lét, nam.: od začetka 1850. leta. Pis.